

“Dava Dava Gezen Müzevirler”: Osmanlı Hukukunda Yalancı Şahitlik ve Cezası (16-18. Yüzyıl)

Zeynep Dörtok Abacı, Boğaç Ergene

Osmanlı mahkemelerinde sırasıyla, şahitlerin şهادeti, yemin, bilirkişilerin mütalaası, keşif yazılı belgeler (hüccet, temessük vb.) ile fetvalar davaların karara bağlanma sürecinde etkilidir ve bu ispat araçlarının çoğunluğu sözlü ifadeyi temel alır. Çünkü genel manada ve ideal durumda adil bir şahit gerçeğin nakledicisidir, hakikati kendi vesayeti altına alır, onu tanık olduğu kadarıyla ya aynen taşır ya da bazen bilinçsizce bazen de kasten değiştirerek mahkemede kendi kurgusuyla yeniden beyan eder. Bu nedenle İslam-Osmanlı hukukunda adaletin tesisi için şahit olabilmenin ve şahitliğin kabulü bazı şartlara bağlanmıştır. Fakat insanoğlu çığ süt emmiştir ve gerek maddi çıkar sağlamak gerekse yakınlarını kayırmak için mahkemede yalancı şahitlik yaparak adalet terazisini bozabilir.

Bu bildiride öncelikle teorik fıkıh metinleri, fetvalar ve kanunnamelerden hareketle yalancı şahitliğin İslam fıkhı (Hanefi okul) ve Osmanlı hukukunda tanımı ile yalancı şahitliğe öngörülen cezalara değinilecektir. Kaynağını İslam hukukundan alan, kadının kararıyla gerçekleştirilen şahitlerin “güvenirliğinin soruşturulması” anlamına gelen “ta‘dil ve tezkiye”nin yalancı şahitliğe karşı bir önlem niteliği taşıdığı vurgulanacaktır. Ayrıca daha önce çok örneği görülmeyen, İstanbul Kadı sicillerinde karşılaştığımız, defterlerin başında yer alan ve yeni kadıya uyarı niteliğindeki iki yalancı şahit listesi değerlendirilecektir.

Osmanlı hukukunda yalancı şahitliğe ta‘zir gerektiren suçlar kapsamında damgalama, teşhir, küreğe koyma, sürgün, cezirebendlik ve kalebendlik cezaları verilmektedir. Ek olarak davada belirli bir maddi meblağ varsa davalıya ödenmesine de hükmedilir. Esasen yalancı şahitliğin cezasını belirleyen farklı etkenler mevcuttur. Bu bağlamda çalışmada davanın niteliği, tanığın yalanının karar sürecinde ne zaman ortaya çıktığı, suçun tekilliği ya da mükerrerliği ile yalancı şahidin statüsü (askeri ya da reaya) değişkenlerine bağlı olarak yalancı şahitliğin cezasının 16.-18. yüzyıl periyodunda nasıl ve ne ölçüde farklılaştığı ampirik veriler ve analizlerle detaylandırılacaktır. Anılan dönemde yalancı şahitliğe dair kalebend ve nefy defterleri, mühimme defterleri, İstanbul, Bursa, Konya, Ankara, Ayntab kadı sicilleri, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi’nden seçilen belgeler ile yabancı gezginlerin seyahatnamelerindeki izlenimler araştırmanın birincil kaynaklarını oluşturacaktır.